RAZVIJENOST INKLUZIVNIH INSTITUCIJA: KOMPARATIVNA ANALIZA ZEMALJA ZAPADNOG BALKANA I EU 27

Danijela Despotović[1], Miroljub Nikolić[2], Andrea Andrejević Panić[3], Slobodan Cvetanović[4]

[1]Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet, Liceja Kneževine Srbije 3, Kragujevac, Srbija, danijela.despotovic@uni.kg.ac.rs
[2]Akademija tehničkih strukovnih studija Beograd, Zdravka Čelara 14, Beograd, Srbija, miroljubnk@gmail.com
[3] Educons Univerzitet, Vojvode Putnika 85–87, Sremska Kamenica, Srbija, andrea.andrejevic@educons.edu.rs
[4] Educons Univerzitet, Vojvode Putnika 85–87, Sremska Kamenica, Srbija, prof.cvet@gmail.com

RESEARCH PAPER

Received: 01 October 2026.
Accepted: 24 October 2026.
Published: 15 November 2026.
DOI: https://doi.org/10.63395/STEDConf15022026172D123

Corresponding Author: Danijela Despotović, Univerzitet u Kragujevcu, Ekonomski fakultet, Liceja Kneževine Srbije 3, Kragujevac, Srbija, danijela.despotovic@uni.kg.ac.rs

Copyright © 2026 Danijela Despotović et al., published by UNIVERSITY PIM. This work licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs 4.

Citation: Despotović, D. et al. (2026). Razvijenost inkluzivnih institucija: komparativna analiza zemalja Zapadnog Balkana i EU-27. In Kojić, D. & Sredić. D. (eds.) *Conference proceedings, International Conference on Social and Technological Development: STED 2026* (pp. 123-133). Trebinje, B&H: University PIM.

APSTRAKT

U radu se razvija Kompozitni institucionalni indeks (InstIndex) kao sintetička mera razvijenosti inkluzivnih institucija, konstruisan na osnovu pet dimenzija Worldwide Governance Indicators (Vladavina prava, Kontrola korupcije, Glas i odgovornost, Kvalitet regulative i Efikasnost vlade). Indeks je izračunat kao prost aritmetički prosek pet dimenzija, potom min–max normalizovan na skalu od 0 do 100, za period 1998–2024. godine. Primenom indeksa izvršena je komparativna analiza pet zemalja Zapadnog Balkana (ZB5: Srbija, Crna Gora, Severna Makedonija, Albanija i Bosna i Hercegovina) i proseka zemalja Evropske unije (EU27), sa fokusom na referentne godine 2004, 2014. i 2024. Rezultati ukazuju na strukturni i perzistentan institucionalni jaz: prosečna vrednost InstIndex-a za ZB5 u 2024. godini iznosi 47,92, dok EU27 beleži 71,39, što odgovara relativnom zaostatku od oko 33%. σ-konvergencija ukazuje na homogenizaciju grupe ZB5 (pad standardne devijacije sa 7,37 na 4,78), ali bez konvergencije prema EU27 proseku. Regresiona analiza β-konvergencije potvrđuje apsolutnu konvergenciju na celom uzorku ($\beta = -0{,}0096$, $p < 0{,}01$), uz implicitnu stopu od 1,07% godišnje i vreme poluživota od približno 65 godina. Provera robusnosti primenom analize glavnih komponenti (PCA) daje indeks gotovo savršeno korelisan sa osnovnim ($r \approx 1{,}00$), čime se potvrđuje neosetljivost zaključaka na izbor sheme ponderisanja.

Ključne reči: inkluzivne institucije, Zapadni Balkan, Evropska unija, Worldwide Governance Indicators, kompozitni indeks, β-konvergencija, PCA.

UVOD

Istraživanje institucionalne razvijenosti zemalja Zapadnog Balkana predstavlja jedno od centralnih pitanja savremene razvojne ekonomije i političke ekonomije tranzicije. Institucije, shvaćene kao formalna i neformalna pravila koja oblikuju interakciju između ekonomskih aktera [1] opredeljuju dugoročne razvojne performanse društva. Acemoglu i Robinson (2012) razvijaju distinkciju između inkluzivnih i ekstraktivnih institucija: prve omogućuju široku participaciju građana u ekonomskim i političkim procesima, štite svojinska prava, obezbeđuju vladavinu prava i podstiču kreativnu destrukciju; druge koncentrišu moć i resurse u rukama uskih elita, generišući trajnu stagnaciju [2].

Za pet zemalja Zapadnog Balkana (u daljem tekstu ZB5: Srbija, Crna Gora, Severna Makedonija, Albanija i Bosna i Hercegovina) institucionalna dimenzija razvoja ima dvostruku težinu: s jedne strane, ona je preduslov samoodrživog ekonomskog rasta; s druge, ona predstavlja centralni kriterijum za članstvo u Evropskoj uniji, formulisan kroz Kopenhaške kriterijume i politička poglavlja 23 i 24 pristupnih pregovora. Cilj ovog rada jeste da kvantifikuje relativnu poziciju ZB5 u odnosu na prosek EU27 koristeći originalni Kompozitni institucionalni indeks (InstIndex), uz ekonometrijski test brzine približavanja i proveru robusnosti metodom analize glavnih komponenti.

Naučni doprinos rada je dvostruk: metodološki – operacionalizuje inkluzivnost institucija kroz jasno definisan, reproducibilan i transparentan kompozitni indikator, uz formalnu proveru robusnosti; empirijski – pruža komparativnu sliku institucionalne konvergencije/divergencije u periodu 1998–2024, sa ekonometrijski testiranom stopom β-konvergencije, što je u literaturi o Zapadnom Balkanu retko sistematski obrađivano.

TEORIJSKI OKVIR

Savremena nova institucionalna ekonomija [1], [3], uspostavila je teorijski okvir u kojem se institucije posmatraju kao ključne determinante dugoročnog ekonomskog rasta i razvoja. U ovom pristupu, institucije se definišu kao formalna i neformalna pravila koja strukturiraju društvene i ekonomske interakcije, smanjuju neizvesnost i transakcione troškove, te oblikuju podsticaje ekonomskih aktera [1]. Njihova funkcionalnost ogleda se u sposobnosti da obezbede predvidivo i stabilno okruženje koje podstiče investicije, inovacije i efikasnu alokaciju resursa [3], što ih čini centralnim analitičkim okvirom za komparativno sagledavanje razlika između zemalja različitog nivoa razvijenosti, uključujući zemlje Zapadnog Balkana i EU-27.

Empirijska literatura dodatno potvrđuje centralnu ulogu institucija u objašnjenju razlika u ekonomskom razvoju među zemljama. Acemoglu, Johnson i Robinson (2001) pokazuju da kvalitet institucija predstavlja dominantan faktor u objašnjenju varijacija dohotka po glavi stanovnika, čak i nakon kontrole geografskih i kulturnih determinanti [4]. Ovaj nalaz je posebno relevantan za komparativnu analizu između EU-27, kao grupe zemalja sa relativno visokim i homogenijim nivoom institucionalnog kvaliteta, i zemalja Zapadnog Balkana, koje karakteriše izraženija institucionalna heterogenost i niži prosečni nivo institucionalne razvijenosti. Istovremeno, istorijska ukorenjenost institucionalnih obrazaca ukazuje na postojanje trajnog institucionalnog jaza između ove dve grupe zemalja.

Dalju teorijsku razradu daju Acemoglu i Robinson (2012), koji uvode distinkciju između inkluzivnih i ekstraktivnih institucija. Inkluzivne institucije karakterišu politički pluralizam, zaštita svojinskih prava, jednakost pred zakonom i otvorenost tržišne konkurencije, čime se omogućava široka participacija ekonomskih aktera i podstiče inovaciona aktivnost [2]. Nasuprot tome, ekstraktivne institucije obeležava koncentracija političke i ekonomske moći, ograničena vladavina prava i prisustvo rentijerskih obrazaca ponašanja, što vodi ka neefikasnoj alokaciji resursa i usporavanju rasta [2]. Ova dualna tipologija pruža analitički okvir za pozicioniranje zemalja Zapadnog Balkana u odnosu na institucionalne standarde EU-27, omogućavajući identifikaciju stepena njihove institucionalne inkluzivnosti.

Operacionalizacija koncepta inkluzivnosti u empirijskim istraživanjima zahteva multidimenzionalni pristup. Najčešće korišćen okvir predstavlja sistem indikatora upravljanja Svetske banke – Worldwide Governance Indicators (WGI), koji obuhvata šest dimenzija: glas i odgovornost, političku stabilnost i odsustvo nasilja, efikasnost vlade, kvalitet regulative, vladavinu prava i kontrolu korupcije [5], [6]. U ovom radu, fokus je na dimenzijama koje neposredno reflektuju inkluzivnost institucija – glas i odgovornost, efikasnost vlade, kvalitet regulative, vladavinu prava i kontrolu korupcije – dok se indikator političke stabilnosti i odsustva nasilja isključuje iz kompozitnog indeksa. Ovakav izbor omogućava preciznije merenje institucionalne razvijenosti u kontekstu komparacije Zapadnog Balkana i EU-27, budući da stabilnost režima ne mora nužno implicirati inkluzivnost institucija.

Savremena istraživanja dodatno naglašavaju komplementarnost institucionalnog kvaliteta sa drugim razvojnim determinantama, uključujući ljudski kapital, tehnološki napredak i međunarodnu ekonomsku integraciju [7]. U tom smislu, viši nivo institucionalne inkluzivnosti u zemljama EU-27 povezan je sa većim stepenom inovativnosti, produktivnosti i otpornosti ekonomije, dok institucionalna ograničenja u zemljama Zapadnog Balkana doprinose sporijem razvoju i većoj ranjivosti na spoljne šokove. Time se dodatno naglašava značaj analize institucionalnog jaza između ove dve grupe zemalja.

Dodatni uvid u vezu između institucionalnog kvaliteta i ekonomskog razvoja pružaju savremena istraživanja koja naglašavaju ulogu institucionalnih reformi i strukturnih faktora regionalnog razvoja. Naime, institucionalne reforme usmerene ka jačanju vladavine prava, unapređenju regulatornog okvira i povećanju efikasnosti javne uprave predstavljaju ključni mehanizam podsticanja dugoročnog ekonomskog rasta i smanjenja razvojnih disparitеta među zemljama [8]. Istovremeno, teorijska razmatranja faktora regionalnog razvoja ukazuju da institucije deluju u interakciji sa drugim determinantama, kao što su ljudski kapital, inovacioni kapacitet i infrastrukturna razvijenost, pri čemu kvalitet institucionalnog okvira određuje efikasnost njihove alokacije i upotrebe [9]. U tom smislu, razlike u nivou institucionalne razvijenosti između zemalja Zapadnog Balkana i Evropske unije mogu se posmatrati ne samo kao posledica istorijskih i političkih okolnosti, već i kao rezultat različitog intenziteta i uspešnosti sprovedenih reformskih procesa.

U kontekstu Zapadnog Balkana, institucionalna slabost identifikovana je kao ključna prepreka ubrzanom ekonomskom razvoju i konvergenciji ka Evropskoj uniji. Estrin i Uvalić (2016) ukazuju da nedostatak institucionalne pouzdanosti ograničava priliv kvalitetnih stranih direktnih investicija, dok Nikolić, & Filipović (2026) naglašavaju postojanje institucionalnog deficita kao strukturnog ograničenja investicionog potencijala regiona [10], [11]. Bartlett (2021) dodatno identifikuje institucionalnu stagnaciju kao ključni faktor koji usporava proces približavanja zemalja Zapadnog Balkana ekonomskim i institucionalnim standardima EU-27 [12].

Teorijski i empirijski okvir konvergencije razvijen u radovima Barro, & Sala-i-Martin, (1992) i Sala-i-Martina (1996) pruža metodološku osnovu za analizu smanjenja razlika među zemljama kroz vreme [13], [14]. Koncepti σ-konvergencije i β-konvergencije u ovom radu se primenjuju na institucionalni kontekst, čime se omogućava kvantitativna procena dinamike približavanja zemalja Zapadnog Balkana nivou institucionalne razvijenosti EU-27. Ovakav pristup omogućava ne samo statičku komparaciju, već i analizu procesa institucionalne konvergencije ili divergencije između posmatranih grupa zemalja.

Polazeći od navedenih teorijskih i empirijskih uvida, cilj ovog rada jeste da kvantitativno proceni razvijenost inkluzivnih institucija i institucionalni jaz između zemalja Zapadnog Balkana i EU-27, identifikuje njegove ključne dimenzije i ispita dinamiku njihove konvergencije. Na taj način, rad doprinosi boljem razumevanju strukturnih ograničenja razvoja regiona, kao i formulisanju politika usmerenih ka jačanju inkluzivnih institucija kao temeljnog preduslova dugoročnog ekonomskog rasta i uspešne integracije u Evropsku uniju.

METODOLOGIJA

Izvor podataka jesu Worldwide Governance Indicators (Svetska banka), sa punom vremenskom serijom 1998–2024. Obuhvat objedinjuje pet WGI dimenzija ((Vladavina prava – RL, Kontrola korupcije – CC, Glas i odgovornost -VA, Kvalitet regulative – RQ i Efikasnost vlade - GE) za 32 zemlje (5 ZB + 27 EU), ukupno 864 opservacije na panelnom nivou. Postupak konstrukcije InstIndex-a sastoji se iz tri koraka: (i) prost aritmetički prosek za pet institucionalne varijable po zemljama i godinama (jednaki ponderi) [15], [16]; (ii) min–max normalizacija na teorijski raspon WGI [−2,5; +2,5] u interval [0; 100]; (iii) EU27 prosek izračunat kao prost neponderisani prosek 27 zemalja članica.

Dopunski analitički postupci uključuju: (a) gap-analizu – procentualni zaostatak svake ZB5 zemlje u odnosu na EU27 prosek za 2024; (b) σ-konvergenciju – kretanje standardne devijacije InstIndex-a unutar grupa ZB5 i EU27 kroz vreme; (c) rangiranje svih 32 zemalja u 2024; (d) β-konvergenciju – OLS regresiju prosečne godišnje stope rasta InstIndex-a (2004–2024) na logaritam početnog nivoa, čime se testira hipoteza apsolutne konvergencije; (e) proveru robusnosti primenom analize glavnih komponenti (PCA) na standardizovanom panelu. Ograničenja uključuju zavisnost rezultata od pretpostavke o jednakim ponderima (testirano kroz PCA) i moguće merne greške u samim WGI podindikatorima [17].

REZULTATI

Vrednosti InstIndex-a u referentnim godinama

Tabela 1 prikazuje vrednosti InstIndex-a u tri referentne tačke: 2004. (prvi talas istočnog proširenja EU), 2014. (post-krizna konsolidacija) i 2024. (poslednja raspoloživa opservacija).

Tabela 1. InstIndex u referentnim godinama (0–100)

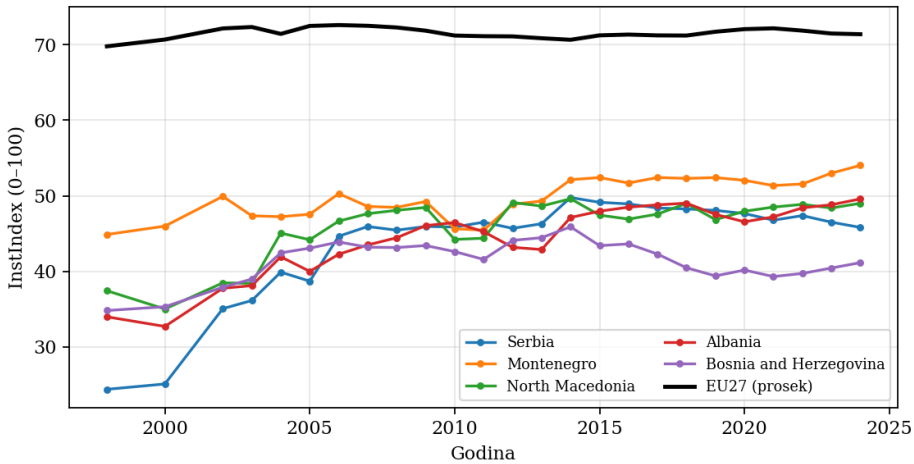
Zemlja / grupa	2004	2014	2024
Srbija	39,89	49,77	45,81
Crna Gora	47,23	52,13	54,03
Severna Makedonija	45,07	49,61	49,01
Albanija	41,93	47,13	49,59
Bosna i Hercegovina	42,45	45,89	41,15
EU27 (prosek)	71,43	70,65	71,39
ZB5 (prosek)	43,31	48,91	47,92

Izvor: autorova kalkulacija na osnovu WGI [18].

Iz Tabele 1 uočava se da EU27 prosek pokazuje izuzetnu stabilnost – oko 71 indeksni poen u sve tri referentne godine – što potvrđuje institucionalnu zrelost bloka. Nasuprot tome, ZB5 prosek se kreće od 43,31 (2004) preko 48,91 (2014) do 47,92 (2024): umeren napredak u prvoj deceniji, stagnacija (pa i blagi pad) u drugoj.

Trendovi u periodu 1998–2024

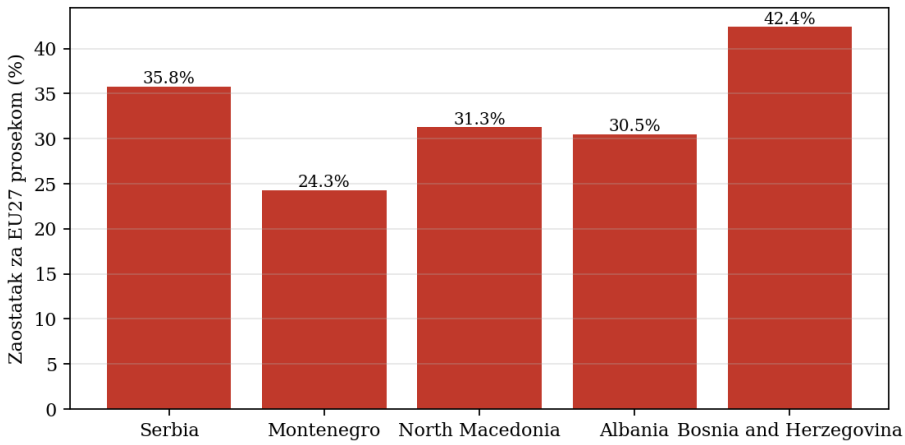
Grafikon 1 prikazuje godišnje kretanje InstIndex-a za svaku od pet ZB zemalja i EU27 prosek. Crna Gora i Severna Makedonija beleže najveći napredak 2004–2014, delom kao rezultat aktivne faze pristupnih reformi. Bosna i Hercegovina, nasuprot tome, pokazuje silazni trend od 2014. godine, što se može povezati sa produbljenom političkom blokadom i sporom konstitucionalnom reformom. Srbija pokazuje oscilirajuću putanju sa regresijom u poslednjih pet godina.

Grafikon 1. Kretanje InstIndex-a, ZB5 i EU27, 1998–2024.

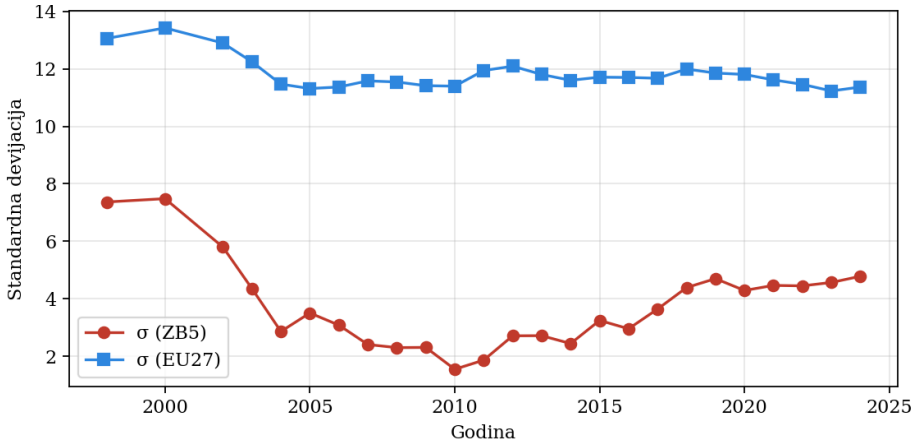
Institucionalni jaz i σ-konvergencija

Gap-analiza (Grafikon 2) kvantifikuje relativni zaostatak ZB5 zemalja u odnosu na EU27 prosek u 2024. Procentualni jaz kreće se od 24,3% za Crnu Goru do 42,4% za Bosnu i Hercegovinu (Srbija 35,8%; Severna Makedonija 31,3%; Albanija 30,5%).

Grafikon 2. Procentualni institucionalni jaz ZB5 u odnosu na EU27, 2024.

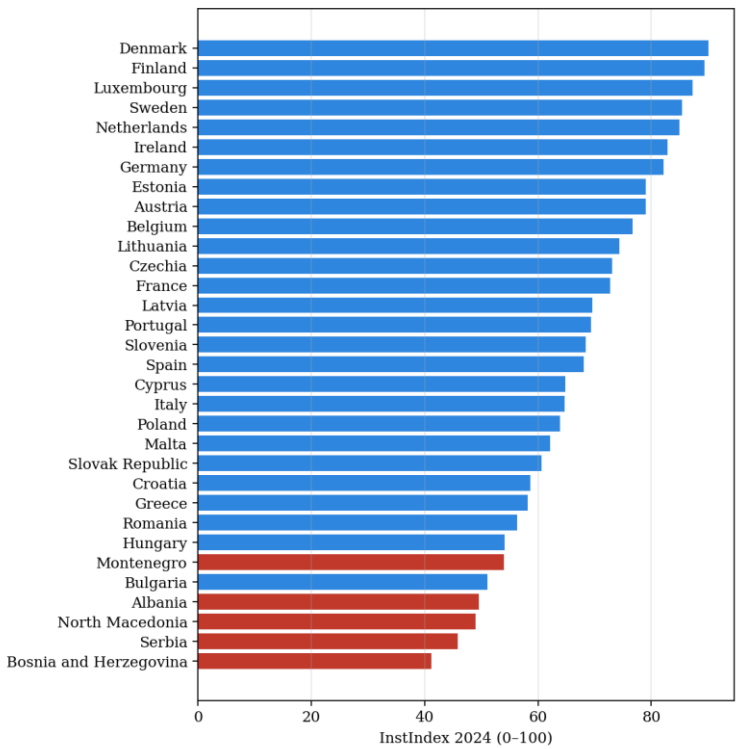
σ-konvergencija (Grafikon 3) pokazuje pad standardne devijacije unutar ZB5 sa 7,37 (1998) na 4,78 (2024), što ukazuje na homogenizaciju regiona - zemlje se međusobno približavaju. Istovremeno, disperzija unutar EU27 ostaje znatno veća (13,06 → 11,37), što reflektuje postojanje „dve brzine" (nordijsko-kontinentalno jezgro vs. periferija). Međutim, ključni nalaz glasi: ZB5 se homogenizuje, ali ne konvergira ka EU27.

Grafikon 3. σ-konvergencija InstIndex-a unutar grupa, 1998–2024.

Rangiranje zemalja u 2024. godini

Grafikon 4 prikazuje rangiranje svih 32 zemalja prema vrednosti InstIndex-a u 2024. godini. Prvu poziciju zauzima Danska (90,12), praćena Finskom (89,39) i Luksemburgom (87,28). Sve zemlje ZB5 nalaze se u donjih deset pozicija: Crna Gora je najbolje rangirana (27. mesto, 54,03), dok je Bosna i Hercegovina na poslednjem, 32. mestu (41,15). Srbija je 31. (45,81), Severna Makedonija 30. (49,01), a Albanija 29. (49,59). Zanimljivo je da pojedine zemlje EU27 - Bugarska, Mađarska i Rumunija – pokazuju performanse bliske najrazvijenijim zemljama ZB, potvrđujući pojavu demokratske erozije unutar Unije.

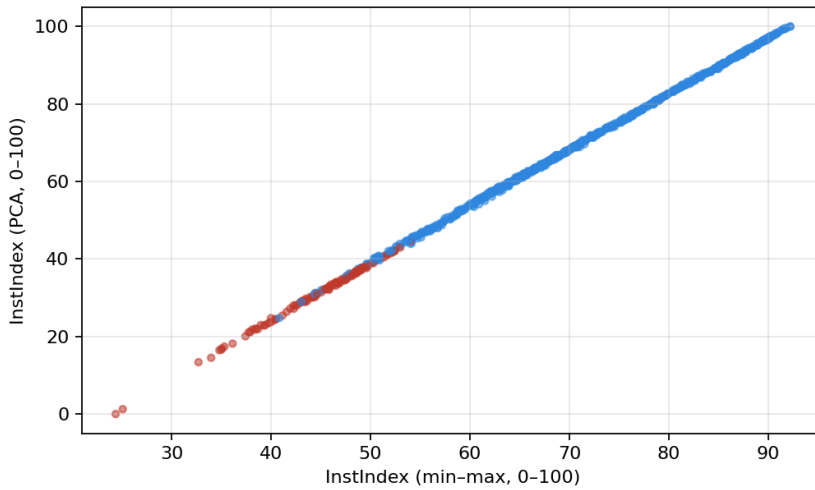
Grafikon 4. Rangiranje 32 zemlje prema InstIndex-u u 2024. (crveno = ZB5, plavo = EU27).

Provera robusnosti: PCA-bazirani alternativni InstIndex

Kako bi se ispitala robusnost u odnosu na metodološki izbor ponderisanja, konstruisan je alternativni indeks zasnovan na analizi glavnih komponenti (PCA). Pet institucionalnih dimenzija standardizovano je (z-skorovi), a prva glavna komponenta ekstrahovana iz panela od 864 opservacija.

Prva glavna komponenta objašnjava 95,06% ukupne varijanse, što potvrđuje visok stepen međusobne korelacije institucionalnih dimenzija i opravdava upotrebu jednog faktora kao sintetičkog pokazatelja. Faktorska opterećenja: Kontrola korupcije = 0,45, Efektivnost vlade = 0,446, Regulatorni kvalitet = 0,444, Vladavina prava = 0,453, Glas i odgovornost = 0,444. Opterećenja su pozitivna i gotovo jednaka (0,444–0,453), što empirijski opravdava pretpostavku o jednakim ponderima u osnovnom indeksu.

Pearson-ov koeficijent korelacije između PCA i min–max verzije iznosi r = 1,0, tj. praktično savršena monotona povezanost. Implikacija: zaključci nisu osetljivi na izbor sheme ponderisanja, čime se pojačava unutrašnja validnost rezultata. U 2024, ZB5 prosek PCA indeksa iznosi 35,47 a EU27 prosek 70,11 indeksnih poena (PCA skala 0–100).

Grafikon 5. Korelacija između min–max i PCA varijante InstIndex-a (svih 864 opservacija).

β-konvergencija: ekonometrijski test brzine približavanja

Dok σ-konvergencija meri smanjenje disperzije unutar grupe, β-konvergencija testira sistematsku tendenciju zemalja sa nižim početnim nivoom da beleže brži rast [13]. Specifikacija modela apsolutne konvergencije glasi:

$$(1/T) \cdot ln(y_i T / y_{i0}) = \alpha + \beta \cdot ln(y_{i0}) + \varepsilon_i$$

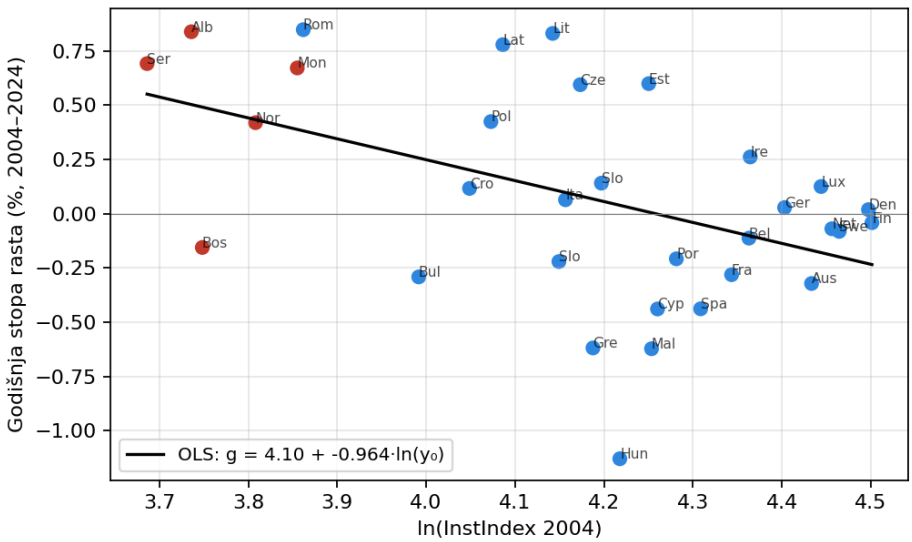
gde je y_{i0} InstIndex u 2004, $y_i T$ u 2024, T = 20. Negativan i statistički značajan β potvrđuje apsolutnu konvergenciju; $\lambda = -\ln(1 + T \cdot \beta)/T$ je implicirana stopa konvergencije, a $\ln(2)/\lambda$ vreme poluživota.

Tabela 2. Rezultati regresione analize β-konvergencije, 2004–2024.

Parametar	Model 1 (apsolutna)	Model 2 (sa ZB5 dummy)
β (ln y_0)	-0,0096 (p = 0,0076)	-0,009 (p = 0,101)
ZB5 dummy	–	0,0006 (p = 0,8703)
R^2	0,215	0,215
Implicirana stopa λ	0,0107 (≈ 1,07% god.)	–
Vreme poluživota	≈ 64,8 godina	–
N	32	32

Koeficijent β = -0,0096 statistički je značajan na nivou 1% (p = 0,0076), čime se potvrđuje hipoteza o apsolutnoj β-konvergenciji: zemlje sa nižim početnim nivoom u 2004. beleže prosečno brži rast InstIndex-a tokom 2004–2024. Implicirana stopa konvergencije iznosi ~1,07% godišnje, a vreme poluživota ~65 godina – dinamika znatno sporija od tipične ekonomske konvergencije (2–3% godišnje), što je u skladu sa literaturom o institucionalnoj inerciji.

U Modelu 2, uz kontrolu početnog nivoa, dummy varijabla za ZB5 nije statistički značajna (0,0006, p = 0,8703). Tumačenje: ZB5 zemlje ne pokazuju sistemsko odstupanje u dinamici rasta - njihova relativno brža putanja proizlazi iz niskog startnog nivoa, a ne iz specifičnih regionalnih karakteristika. Kombinovani nalazi σ- i β-analize glase: iako postoji β-konvergencija na nivou uzorka, njena brzina je toliko niska da projektuje višedecenijski horizont institucionalnog izjednačavanja ZB5 sa EU27.

Grafikon 6. β-konvergencija InstIndex-a, 2004–2024.

DISKUSIJA

Rezultati empirijske analize potvrđuju i preciziraju nekoliko teorijskih očekivanja. Prvo, strukturni karakter institucionalnog jaza – jaz od 30–42% koji opstaje više od dve decenije - ne može se objasniti kratkoročnim političkim ciklusima, već upućuje na duboko ukorenjene obrasce koje Acemoglu i Robinson (2012) nazivaju „virtualnim krugom ekstraktivnih institucija" [2]. Drugo, homogenizacija bez konvergencije podseća na fenomen „konvergencionog klastera niskog nivoa" (low-level convergence trap), gde se zemlje međusobno izjednačavaju na nivou ispod referentne grupe, što sugeriše zajedničke regionalne ograničavajuće faktore (političku ekonomiju

preuzetih država, neformalne mreže, klijentelizam). Treće, ekonometrijski nalaz o β-konvergenciji sa vremenom poluživota od 65 godina ukazuje da bez eksternih šokova i snažne EU uslovljenosti, institucionalno izjednačavanje nije ostvarivo u razumnom političkom horizontu.

Četvrto, stagnacija i regresija u poslednjoj deceniji, posebno izražena u BiH i Srbiji, koincidira sa usporenjem pristupnog procesa i slabljenjem tzv. EU conditionality efekta [18]. Pozitivni izuzetak Crne Gore povezuje se sa ranim zatvaranjem pregovaračkih poglavlja, premda ni ona nije smanjila jaz ispod 24%. Peto, slučajevi Mađarske, Bugarske i Rumunije pokazuju da članstvo u EU nije dovoljan uslov za održavanje visokog institucionalnog nivoa. Robusnost rezultata dodatno je potvrđena PCA analizom.

ZAKLJUČAK I PREPORUKE

Ovaj rad je razvio i primenio Kompozitni institucionalni indeks (InstIndex) kako bi kvantifikovao razvijenost inkluzivnih institucija pet zemalja Zapadnog Balkana u poređenju sa prosekom EU27 u periodu 1998–2024. godine. Glavni nalazi su: (a) ZB5 region u proseku ostvaruje InstIndex od 47,92 u 2024, što je oko 33% niže od EU27 proseka (71,39); (b) Crna Gora je lider regiona, Bosna i Hercegovina najslabije rangirana; (c) region pokazuje σ-konvergenciju, ali ne i konvergenciju prema EU27; (d) β-konvergencija je statistički značajna ali ekstremno spora ($\lambda \approx 1{,}07\%$, poluživot ≈ 65 godina); (e) nalazi su robusni na izbor sheme ponderisanja (PCA $r \approx 1{,}00$).

Iz nalaza proizlaze sledeće preporuke kreatorima javnih politika: (1) institucionalne reforme treba fokusirati na dimenzije u kojima je jaz najveći – vladavinu prava i kontrolu korupcije; (2) potrebno je osnažiti nezavisnost pravosuđa i regulatornih tela; (3) EU treba da razmotri mehanizme „pametne uslovljenosti" koji bi kombinovali pozitivne podsticaje (pristup strukturnim fondovima) sa sankcijama za institucionalnu regresiju; (4) akademska zajednica i civilno društvo treba da razvijaju redovne monitoring mehanizme bazirane na kompozitnim indikatorima.

Pravci budućih istraživanja mogu da podrazumevaju: ekonometrijsko testiranje uslovne β-konvergencije sa dodatnim kontrolnim varijablama (BDP per capita, priliv FDI, indeks demokratije), panel-analiza sa fiksnim efektima, i uporedna primena alternativnih institucionalnih indeksa (V-Dem, Bertelsmann Transformation Index).

DECLARATIONS OF INTEREST STATEMENT

The authors affirm that there are no conflicts of interest to declare in relation to the research presented in this paper.

LITERATURA

1. North, D. C. (1990). *Institutions, institutional change and economic performance*. Cambridge University Press.
2. Acemoglu, D., & Robinson, J. A. (2012). *Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty.* Crown Business.
3. Williamson, O. E. (2000). The new institutional economics: Taking stock, looking ahead. *Journal of Economic Literature, 38*(3), 595–613.
4. Acemoglu, D., Johnson, S., & Robinson, J. A. (2001). The colonial origins of comparative development: An empirical investigation. *American Economic Review, 91*(5), 1369–1401.
5. Kaufmann, D., Kraay, A., & Mastruzzi, M. (2011). The Worldwide Governance Indicators: Methodology and analytical issues. *Hague Journal on the Rule of Law, 3*(2), 220–246.
6. Kaufmann, D., & Kraay, A. (2024). *Worldwide Governance Indicators, methodology and 2024 update*. World Bank. www.govindicators.org
7. Rodrik, D., Subramanian, A., & Trebbi, F. (2004). Institutions rule: the primacy of institutions over geography and integration in economic development. *Journal of economic growth*, *9*(2), 131-165.

8. Nedić, V., Despotović, D., Cvetanović, S., Đukić, T., & Petrović, D. (2020). Institutional reforms for economic growth in the Western Balkan countries. *Journal of Policy Modeling*. Advance online publication. https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2020.04.002
9. Despotović, D., & Cvetanović, S. (2017). The theoretical explication of the factors of regional growth and the economic convergence (divergence) of the region. *Economic Horizons, 19*(2), 111–125. https://doi.org/10.5937/ekonhor1702109D
10. Estrin, S., & Uvalić, M. (2016). Foreign direct investment in the Western Balkans: What role has it played during transition? *Comparative Economic Studies, 58*(3), 455–483.
11. Nikolić, M., & Filipović, M. (2026). Foreign Direct Investment in Serbia. In I. Vujačić (Ed.), *The Post-Socialist Transition of Serbia: Economic Transition, Democracy and EU Integration*. Palgrave Macmillan.
12. Bartlett, W. (2021). The Western Balkans and the EU: The hour of Europe. *Journal of Balkan and Near Eastern Studies, 23*(4), 565–581.
13. Barro, R. J., & Sala-i-Martin, X. (1992). Convergence. *Journal of Political Economy, 100*(2), 223–251.
14. Sala-i-Martin, X. (1996). The classical approach to convergence analysis. *Economic Journal, 106*(437), 1019–1036.
15. OECD. (2008). *Handbook on constructing composite indicators: Methodology and user guide*. OECD Publishing.
16. Nardo, M., Saisana, M., Saltelli, A., & Tarantola, S. (2005). *Handbook on constructing composite indicators*. *OECD Statistics Working Paper*, STD/DOC(2005)3.
17. Thomas, M. A. (2010). What do the Worldwide Governance Indicators measure? *European Journal of Development Research, 22*(1), 31–54.
18. World Bank. (2026). *Worldwide Governance Indicators* [Data set, 03/18/2026]. https://databank.worldbank.org/source/worldwide-governance-indicators
19. Börzel, T. A., & Schimmelfennig, F. (2017). Coming together or drifting apart? The EU's political integration capacity in Eastern Europe. *Journal of European Public Policy, 24*(2), 278–296.

DEVELOPMENT OF INCLUSIVE INSTITUTIONS: A COMPARATIVE ANALYSIS OF THE WESTERN BALKAN COUNTRIES AND THE EU-27

Danijela Despotović[1], Miroljub Nikolić[2], Andrea Andrejević Panić[3], Slobodan Cvetanović[4]

[1]University of Kragujevac, Faculty of Economics, Liceja Kneževine Srbije 3, Kragujevac, Serbia,danijela.despotovic@uni.kg.ac.rs
[2]Academy of Technical & Applied Studies Belgrade, Zdravka Čelara 14, Belgrade, Serbia,nbskonsalting@gmail.com
[3]Educons University, Vojvode Putnika 85–87, Sremska Kamenica, Serbia,andrea.andrejevic@educons.edu.rs
[4]Educons University, Vojvode Putnika 85–87, Sremska Kamenica, Serbia, prof.cvet@gmail.com

ABSTRACT

This paper develops a Composite Institutional Index (InstIndex) as a synthetic measure of the development of inclusive institutions, based on five Worldwide Governance Indicators dimensions: Control of Corruption, Government Effectiveness, Regulatory Quality and Rule of Law, Voice and Accountability. The index is calculated as a simple arithmetic mean of the five dimensions, min–max normalized to a 0–100 scale, for the 1998–2024 period. A comparative analysis is conducted for the five Western Balkan countries (WB5: Serbia, Montenegro, North Macedonia, Albania, and Bosnia and Herzegovina) and the EU27 average, with emphasis on three reference years: 2004, 2014, and 2024. Findings reveal a structural and persistent institutional gap: the WB5 average in 2024 is 47.92, compared with 71.39 for the EU27 – a relative gap of approximately 33%. Sigma-convergence indicates internal homogenization within WB5 (standard deviation declining from 7.37 to 4.78) with no convergence toward the EU27. Beta-convergence regression confirms absolute convergence across the full 32-country sample ($\beta = -0.0096$, $p < 0.01$), with an implied convergence rate of only 1.07% per annum and a half-life of about 65 years. A robustness check using Principal Component Analysis produces an index almost perfectly correlated with the baseline ($r \approx 1.00$), confirming that conclusions are not sensitive to the weighting scheme.

Keywords: inclusive institutions, Western Balkans, European Union, Worldwide Governance Indicators, composite index, beta convergence, PCA.